

EXAMENSARBETE

Hösten 2010

Lärarytildningen

Förskolelärare om lärande och reflektion i pedagogiskt drama

Författare:

Sabina Andersson

Christin Eriksson

Matilda Rosvall

Handledare:

Håkan Sandgren

Annica Svensson

www.hkr.se

Förskolelärare om lärande och reflektion i pedagogiskt drama

Sabina Andersson, Christin Eriksson, Matilda Rosvall

Abstract:

Studiens syfte är att undersöka förskolepedagogers åsikter kring pedagogiskt drama som metod och dess möjligheter till att utveckla reflekterande tänkande. Enligt läroplanen för förskolan (Lpfö 98, 1998) är pedagogiskt drama en metod som bör användas för att underlätta utveckling och lärande. Den metod som valts för undersökningen är en kvalitativ metod baserad på öppna frågor. Undersökningen riktar sig till utbildade förskolepedagoger verksamma inom den kommunala förskolan, där sex pedagoger medverkar i studien. Teoretiska utgångspunkter för studien baseras på Vygotskijs och Deweys teorier om utveckling och lärande.

Resultatet för undersökningen visade att respondenterna inte är fullt medvetna om vad pedagogiskt drama innebär, men att reflekterande processer är viktigt för barns lärande och utveckling.

Ämnesord: Pedagogiskt drama, förskola, reflekterande samtal, skapande, lärande, utveckling och reflektion

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	6
1.1 Syfte	7
2. Forskningsbakgrund och definitioner av centrala begrepp	8
2.1 Pedagogiskt drama i ett historiskt perspektiv.....	8
2.1.1 Pedagogiskt drama i Sveriges historia	9
2.1.2 Jämförelse mellan det historiska perspektivet och dagens läroplan.....	9
2.2 Aktuell forskning	10
2.3 Utredning av begrepp.....	12
2.3.1 Tolkning av begreppet pedagogiskt drama	12
2.3.2 Reflekterande process	13
2.3.3 Lekens betydelse för lärande.....	14
2.4 Teoretiska utgångspunkter	15
2.5 Pedagogiskt drama i Lpfö 98	17
3.1 Val av metod	19
3.2 Urval och avgränsning	20
3.3 Etiska överväganden	20
3.4 Genomförande.....	21
3.5 Bortfall	21
4 Resultat och analys.....	23
4.1.1 Analys.....	25
4.2 Barns lärande.....	27
4.2.1 Analys.....	28
5 Diskussion	30

5.1 Betydelsen av att reflektera	30
5.2 Gruppindelning och utveckling	32
5.3 Följdfrågors inverkan på barns reflektion	33
5.4 Metoddiskussion.....	35
5.5 Avslutande ord	36
6 Sammanfattning	38
7 Referenser.....	40
8 Bilagor.....	40
Bilaga 1.	42
Bilaga 2	43

1 Inledning

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. (Lpfö 98, 1998:6)

Som citatet nämner är lek och reflektion viktiga komponenter för ett barns utveckling. Både lek och reflektion är delar av en metod som benämns pedagogiskt drama. Pedagogiskt drama är som namnet säger, en metod som utgår från drama. Men metoden används framförallt för att förtydliga ett lärande med utgångspunkt från vissa mål, metoden sägs även underlätta lärandet eftersom den bygger på en lekfull grund.

På seminarier och föreläsningar som getts i förskolläraryrket vid Högskolan Kristianstad väcktes frågor kring metoden pedagogiskt drama. Den största frågan har varit hur pedagogiskt drama används i verksamheten. Det som fördjupade intresset var hur förskolepedagoger ansåg sig använda pedagogiskt drama för reflekterande tänkande. Även de dramaövningar som genomfördes i kursen, vilka gick ut på att gå in i en roll och ge deltagarna i dramat möjlighet till ett vidgat lärande, gav oss en inblick i hur metoden skulle kunna användas. Ett exempel är en uppgift som baserades på barnkultur, där varje deltagare blev tilldelad ett ansvarsområde och en roll. I uppgiften skulle det dessutom ske ett integrerat lärande, det vill säga att många estetiska ämnen skulle finnas representerade i det uppspelade dramat som var uppgiftens redovisningsform. Deltagarna fick fritt tolka uppgiften och hur de estetiska ämnena skulle representeras vid redovisningen. Exempel på roller som togs var olika smurfar och snövit och de sju dvärgarna. Reflektion över sitt eget lärande är en betydande del i pedagogiskt drama, vilket kan ha betydelse för metodens användning. I förskolläraryrket har vi fått en inblick i de teorier som ligger till grund för pedagogiskt drama. Dessa teorier påpekade vilka möjligheter som finns när lärandet byggs på en lustfylld grund. Därför ansågs det intressant att undersöka vilka möjligheter pedagoger i förskoleverksamheten ser med att använda metoden pedagogiskt drama.

1.1 Syfte

Syftet med denna undersökning är att ta reda på vilka möjligheter förskolepedagoger ser med pedagogiskt dramas möjligheter att utveckla reflekterande tänkande. Studien utgår från teoretiska synpunkter. Vad som även undersöks är på vilket sätt förskolepedagoger anser sig använda pedagogiskt drama. Utgångspunkten för studien är följande frågeställning:

- Vad anser förskolepedagoger om pedagogiskt drama som metod och dess möjligheter till att utveckla reflekterande tänkande

2. Forskningsbakgrund och definitioner av centrala begrepp

De begrepp som kommer användas i följande text är pedagogiskt drama, lek och reflektion samt mindre förekommande begrepp som dock kräver förklaring. Teoretiska ståndpunkter kommer att synliggöras i detta avsnitt, likaså kommer en tillbakablick i det pedagogiska dramats historia att göras för att poängtera att pedagogiskt drama inte enbart är nutida metod.

2.1 Pedagogiskt drama i ett historiskt perspektiv

Att använda pedagogiskt drama som metod är inte något modernt, utan användes av Platon då han såg fördelen med att använda drama och lustfyllda aktiviteter för att främja barns lärande och vikten av att lärandet inte sker under tvång (Rasmusson & Erberth, 2008). Under renässansen ökade intresset för de idéer Platon arbetat med när han undervisade med hjälp av olika dramametoder. Renässansens lärare försökte bevara antikens metoder som visat ge bra resultat i undervisningen (Hägglund & Fredin, 1993). Rousseau menar precis som Platon att barns lärande främjas genom spontant skapande och improvisatorisk lekfullhet, samt påpekar att båda spelar stor roll inom det pedagogiska dramat (Rasmusson & Erberth, 2008). Däremot menar både Rousseau och Platon att teater inte var främjade för barns lärande, då de ansåg att barnen blev tillgjorda då de spelade teater. Pedagoger som verkade under 1800-talet märkte framförallt att eleverna fick bättre resultat då undervisningen skedde genom pedagogiska dramametoder, där de använde sig av spontana aktiviteter och inte tvingade fram lärandet (Hägglund & Fredin, 1993).

Way (1976) arbetade med drama som pedagogisk metod tillsammans med barn som upplevt andra världskriget, med syftet att förbättra deras självförtroende och samarbetsförmåga. Way liksom Platon och Rousseau var tydlig med skillnaderna mellan drama som arbetsmetod och teatern som upplevelse. Huvudsyftet med dramaarbetet är att utveckla människor och deras personlighet (Way, 1976). Dagens användning av pedagogiskt drama baserar sig på reflekterande processer, liksom de gjorde under Platons tid långt före Kristus.

2.1.1 Pedagogiskt drama i Sveriges historia

Pedagogiskt drama har funnits i Sverige sedan medeltiden, men främst inom pojkskolor där det skrevs pjäser på latin och svenska – detta för att öka förståelsen för språken (Rasmusson & Erberth, 2008). I Sveriges första skolförordning slogs det 1751 fast att drama skulle användas som metod i skolorna, eftersom det främjade språkinläringen (Hägglund & Fredin, 1993). Ester Boman som var överhuvud för den svenska flickskolan Hvilan i Tyringe använde pedagogiskt drama i undervisningen bland annat med syfte att studera antikens liv och hur en svensk stad kunde se ut på medeltiden (Hägglund & Fredin, 1993). I samband med att drama som metod spreds i Sverige skrevs det ner i 1960-talets läroplan att pedagogiskt drama som undervisningsmetod ska finnas i undervisningen (Hägglund & Fredin, 1993, Rasmusson & Erberth, 2008).

I Sverige och Norden var det Elsa Olenius som introducerade pedagogiskt drama i skolan, hon var influerad av Ward, Way och Slade. Deras gemensamma syn på pedagogiskt drama är att metoden ska stärka deltagarna på ett personligt plan, det vill säga öka självkänslan och tilliten till sin egen förmåga (Rasmusson & Erberth, 2008). Främst ansåg Olenius att dramametodiskt arbete lade grunden till teaterverksamheten, men samtidigt märkte hon att drama var ett hjälpmedel i skolan då det samtidigt gav en grund till allmänutbildning. Rasmusson & Erberth, (2008) skriver vidare att Olenius syfte med dramametoderna var att levandegöra ämnena, stärka eleverna vad gäller lyhördhet, kommunikation och självförtroende samt att öka förståelsen för det som händer i samhället. Olenius menar även att drama som metod förenklar lärandet och utmanar barnen på en kreativ nivå (Rasmusson & Erberth, 2008).

2.1.2 Jämförelse mellan det historiska perspektivet och dagens läroplan

Pedagogiskt drama är inte en ny metod utan användes under antikens Grekland av bland annat Platon med syftet att främja lärandet. Dagens läroplan för förskolan har fokus på den reflekterande processen i pedagogiskt drama (Lpfö 98, 1998 och Hägglund & Fredin, 1993). Antikens lärare och Rousseaus åsikter liknar det dagens läroplan för förskolan står för, nämligen att barnen ska vara kreativt aktiva i sitt kunskapande men även att den vuxne ska finnas med som en vägledare genom processen (Lpfö 98, 1998). Lpfö 98 (1998) hävdar också att verksamheten ska präglas på en lekfull grund, vilket även Platon ansåg, eftersom en lekfull grund kan främja lärandet (Hägglund & Fredin, 1993). Pedagogiskt drama med fokus på

reflekterande tänkande är i dagens förskoleverksamhet en metod som kan liknas vid den metod som Platon använde. Trots att det skiljer många tusen år mellan de antika lärarnas tid och tjugohundratalet finns pedagogiskt drama kvar i dagens förskolverksamhet (Lpfö 98, 1998 och Hägglund & Fredin, 1996).

2.2 Aktuell forskning

Cheng (2010) anser att lärandet främjas av lekfulla aktiviteter. I hennes studie framgår det att pedagoger måste vara observanta på barnens lek för att kunna se en tydlig koppling till reflektion över lärandet. Cheng (2010) menar att pedagogerna måste ta tillvara på barnens önskemål och vilja till att vara aktiv i de pedagogledda aktiviteterna. Författaren anser även att en aktivitet baserad på verkliga upplevelser leder till lärande i en lekfull situation där barnen får chansen att agera utifrån verkliga upplevelser. Chengs (2010) studie stödjer teorin om att användandet av pedagogiskt drama och lekfulla aktiviteter främjar barns lärande.

Även Peter (2005) anser att lärandet främjas genom lekfulla aktiviteter, och menar samtidigt att drama som lärandemetod främjar barns förmåga till reflekterande tänkande. *“It is plausible that drama stimulates neurochemical reactions that facilitate rational connections, so that more flexible patterns of thought emerge.”* (Peter, 2005) menar Peter i sin artikel, dock är hennes undersökning för artikeln baserad på barn med sociala svårigheter på grund av en sjukdom eller ett handikapp, såsom autism. Peter (2005) anser att pedagogiskt drama som lärandemetod fungerar som ett verktyg för att utforska och utveckla sociala och moraliska erfarenheter, speciellt när ett barn spontant går in i en roll för att experimentera fram olika lösningar till det föreliggande problemet. Genom denna spontanitet kan även kulturella värden diskuteras, då kan barnen utveckla sin identitet och förmåga till kommunikation (Peter, 2005). Författaren hävdar även att drama som lärandemetod motiverar barn till att vilja utforska eftersom pedagogiskt drama ger möjligheten till att agera och reflektera.

Aitken, Fraser & Price (2007) menar att pedagogiskt drama är bra som lärande metod eftersom pedagogen kan påverka situationen till att uppfylla det syfte som finns bakom aktiviteten. Författarna anser att det är viktigt att pedagogen agerar i pedagogiskt drama, att pedagogen antar en roll i aktiviteten. Aitken, Fraser & Price (2007) menar även att det är viktigt att pedagogen ska vara öppen för barnens intentioner och ta tillvara på barnens olika infallsvinklar över aktivitetens innehåll. I pedagogiskt drama måste pedagogen kunna följa

med i dramats utveckling av handlingen för att inte störa barnens lust att lära. Genom användandet av pedagogiskt drama anser Aitken, Fraser & Price (2007) att den kunskap som pedagogerna delger barnen lättare uppfattas och kan reflekteras över. De menar även att resultatet av lärandet syns mer vid pedagogiskt drama än vid någon form av test eller prov.

Teacher in role, does not in and of itself deepen ideas [...] to signal an invitation to children to enter an imagined world, and to offer children power and responsibility within that world. The teacher uses role to model, to hook the children into the drama, and then to gradually hand over creative power to them (Aitken, Fraser & Price, 2007).

Annarella (2000) anser att pedagogiskt drama och teater är bra metoder för att nå läroplansmål och påpekar att det är en metod som erbjuder många undervisningsmöjligheter. Hon anser även att barn tycks föredra denna lärandemetod då de genom att observera ett drama får en möjlighet till att identifiera sig med karaktärerna i rollspelet. Annarella (2000) anser att det är viktigt att läraren finns med som ledare i dramaaktiviteten för att kunna motivera barnen till lärande, författaren menar att utan motivation kan det inte ske något lärande. Författaren menar även att en kommunikativ utveckling sker då barnen aktivt tolkar kroppsspråk och röstläge som anses som väsentliga delar för aktiviteten.

Cockett (1999) menar att anledningen till att drama är bra som lärandemetod är för att det finns två världar i undervisning som är baserad på pedagogiskt drama, den ena benämner han som "Cognitive/Rational" och den andra "Affective/Creative". Dessa två världar existerar samtidigt inom dramats ramar och utmanar barnens reflekterande tänkande. Författaren menar även att dramaaktiviteter är multidimensionella eftersom en utomstående person har svårt för att förstå sig på lärandet som sker. Cockett (1999) beskriver dramaaktiviteter som ett socialt medium där tal, agerande, en karaktär och en historia äger rum samtidigt som barnens tänkande, känslor och fantasi utmanas. Han menar att under en drama-aktivitet utmanas barnen så mycket att det sker en konstant förändring av åsikter, barnen reflekterar mer över sin nuvarande åsikt och utvecklar denna. Cockett (1999) hävdar att aktiviteter baserade på drama utvecklar barnens sociala egenskaper inom grupparbete, vilket kan leda till en utveckling av deltagarens självförtroende, förmågan att visa känslor och sympati för andra deltagare. Viktigast av allt anser författaren vara det kritiska tänkandet, vilket är en av de viktigaste kognitiva egenskaper ett barn behöver för att få en möjlighet till att reflektera över sina åsikter. Utan ett kritiskt tänkande anser Cockett (1999) att barnen har svårt för att utveckla nya idéer och möjligheter inom dramaaktiviteter.

2.3 Utredning av begrepp

Drama är ett allmänt känt begrepp som härstammar från det gammalgrekiska ordet "dra'o", vilket betyder "att handla". Hägglund och Fredin (1993) förklarar närmare att dagens människor ofta är förbryllade över just ordet drama, eftersom ordet förekommer i många olika sammanhang och samtidigt med olika betydelser. De sammanhang som drama förekommer inom är bland annat teater, vardagslivet och inom pedagogiken (Hägglund & Fredin, 1993). Det är viktigt att sätta en gräns mellan drama och teater, då det inom teatern fokuseras på att skådespelet ska "ge åskådarna" en upplevelse, medan det inom drama är fokus på att "deltagarna" ska vara aktiva i skapandet av upplevelsen (Rasmusson & Erberth, 2008, Way, 1976). Det pedagogiska arbetet med drama aktiverar det kreativa tänkandet, förklarar Rasmusson & Erberth, (2008) då de även menar att det kreativa tänkandet är kopplat till känslolivet. Nedan följer förklaringar av de pedagogiska begrepp som florerar inom pedagogiska verksamheter och aktiviteter som bygger på drama.

2.3.1 Tolkning av begreppet pedagogiskt drama

Pedagogiskt drama är ett stort och omfattande ämne, Ekstrand och Janzon (1995) förklarar att metoden genomsyras av lek, vilket kan används på ett metodmässigt sätt för att nå vissa mål. I denna arbetsmetod använder barnen sina sinnen, sin fantasi, sin kropp och sina känslor. Det mest väsentliga i denna metodiska *lek* är att barnen arbetar med redskap som finns lättillgängliga, där tal, ljud, fantasi och rytm interagerar med varandra (Ekstrand och Janzon, 1995). Pedagogiskt drama ses också som ett kommunikationsämne enligt Rasmusson & Erberth, (2008) i och med att kommunikation sker på ett flertal olika plan där barnen kommunicerar med varandra genom tal och kroppsspråk. Människan kommunicerar bland annat genom tal och kroppsspråk, vilka båda används inom pedagogiskt drama som kommunikationsmetod för att förmedla känslor och åsikter. En av de viktigare delarna av pedagogiskt drama som arbetsmetod är reflektionsprocessen, där barnen får möjlighet att reflektera över sitt eget lärande (Sternudd, 2000). Ekstrand och Janzon (1995) förklarar också att det inte finns några lärare inom pedagogiskt drama utan pedagogerna fungerar som ledare, likaså finns inga elever, utan dessa ses som deltagare. Ledarens främsta uppgift är förvisso att leda, men detta ska göras på ett lugnt och tillmötesgående sätt där intresse och

uppmärksamhet visas mot deltagarna (Slade, 1954). Det är även viktigt menar Sternudd (2000) att deltagarna känner sig trygga i dramauppgiften och gruppen samt att alla tillåts vara med i aktiviteten, eftersom fokus ligger på deltagarnas sociala och kreativa utveckling. Den lärandesituation som skapas med hjälp av pedagogiskt drama ger ett alternativt inlärningsätt där det är av stor vikt att pedagogerna vågar ändra på sin planering för att ta tillvara på barnens åsikter och utgå från deras intentioner, och inte vara bunden till en planerad aktivitet (Sternudd, 2000, Lindqvist, 1996, Rasmusson & Erberth, 2008).

Något av det viktigaste i arbetet med pedagogiskt drama är reflektionsprocessen (närmare förklaring av detta begrepp följer senare), där är det lärarens, eller ledarens, uppgift att leda arbetsprocessen till en djupare nivå, eller en nivå som anses lämpligt för det arbete som sker (Sternudd, 2000). Hela arbetsprocessen ska börja med att deltagarna ska upptäcka och undersöka de egna resurserna, utan att vara beroende av varandra (Way, 1976). Enligt Slade (1954) ska dramaarbetet byggas på glädje, uppmuntrande atmosfär och kreativitet, men även på hänsyn till andra deltagare i gruppen. Enligt Lpfö 98 (1998) ska pedagoger inom förskoleverksamheten arbeta för att barnen ska utvecklas till tänkande individer som fungerar i samhället samt kan reflektera över samhällssituationen.

2.3.2 Reflekterande process

Reflektion betyder egentligen ”återspeglning” (Nationalencyklopedin, 2009), detta gäller främst inom fysik men reflektionen inom pedagogiskt drama fyller samma funktion. Inom pedagogiskt drama handlar reflektionen som sagt om att återspegla och se tillbaka på det som hänt men även att skapa en djupare förståelse för en situation (Sternudd, 2000). Reflektion ur ett pedagogiskt dramaperspektiv ses på så vis att individen tar avstånd från situationen, tänker igenom den och granskar det som finns under ytan till situationens uppkomst. Det är även viktigt att i en reflekterande process tala om sina tankar och funderingar för att få en djupare reflektionsprocess och förståelse. Ett sådant samtal gör reflektionen synlig för övriga deltagare, samtidigt som det är ett verktyg för barnens lärande (Sternudd, 2000). Sternudd refererar till Handal (1996) då han påpekar vikten av att ge uttryck för reflektioner i tal. Handal menar att då barnen uttrycker sina reflektioner i ord kan individen medvetandegöra sina tankar och därmed blir reflektionen ett verktyg för lärandet. Portfolio är en form av dokumentation som synliggör barnens reflektioner, vilket pedagogerna gör tillsammans med

barnen för att tydliggöra barnens utveckling. Även i arbetet med portfolio arbetar pedagogerna utifrån tydligt uppsatta mål för barnens utveckling. Dokumentationen ska tydligt visa barnets utveckling och förståelse genom skrift, fotografier och barnens skapade bilder (Moreau & Wretman, 2000).

2.3.3 Lekens betydelse för lärande

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama (Lpfö 98, 1998:9)

Lek och drama anses vara en viktig del i barns möjlighet till utveckling, en kombination mellan lek och drama ger barnen en möjlighet till en ökad förståelse för omvärlden (Dewey, 2004). Vygotskij (1995) förklarar att barnens lek fungerar som en minnesbild av verkliga upplevelser, men samtidigt är det en kreativ bearbetning då alla intryck kombineras för att skapa en ny verklighet. Under leken uppstår en sinnesstämning som benämns "Flow", där barnet känner glädje och utmaning i leken. Det är inte bara glädje och utmaning som präglar detta begrepp, i ett "flow" skall det även finnas ett mål med leken menar Csíkszentmihályi (1979). Författaren anser även att då barnet befinner sig i ett "flow" vill barnet inte avsluta leken, vilket i sin tur leder till fortsatt utveckling.

En bearbetningsprocess sker inom pedagogiskt drama, då syftet med denna arbetsmetod är att gestalta olika uttryck och känslor (Fast, 2001). I leken och arbetet med pedagogiskt drama sker viktiga utvecklingsprocesser, bland annat av personligheten och språket (Sternudd, 2000). Läroplanen för förskolan (Lpfö 98, 1998) menar att leken ska vara central i verksamheten eftersom denna stimulerar fantasi och inlevelse men även lusten i lärandet. Genom pedagogiskt drama kan pedagogen synliggöra något som anses vara centralt i en lärandesituation (Fast, 2001). Fast menar (2001) att en viktig del i arbetet med pedagogiskt drama är reflektion och utvärdering, både för barnen och pedagogerna. I korthet kan de viktigaste punkterna inom pedagogiskt drama sammanfattas med följande ord: lek, utveckling och reflektion (Fast, 2001).

2.4 Teoretiska utgångspunkter

Vygotskij (2001) menar att lärandet är en social process, men även att mening och förståelse inte kan överföras från en person till en annan. Kunskapen skapas i samspel med andra i kombination med kontextbundna situationer, i de situationerna utmanar individerna varandra till att upptäcka och utvecklas.

Vygotskij (2001) talar om den närmaste utvecklingszonen i sina teorier, vilket är den zon där barn enligt Vygotskij lär sig lättast och det genom interaktion med andra individer. Det kan vara tillsammans med ett, som Vygotskij benämner det, ”mer kompetent barn” i barnets närmiljö. Med ett ”mer kompetent barn” menar Vygotskij (2001) ett barn som har mer erfarenhet än sina kamrater. Genom ett sådant samarbete har barnet möjlighet att ta till sig de kunskaper och erfarenheter som andra innehar. Andra begrepp som Vygotskij använder sig av är imitation och internalisering. Imitationen börjar redan i tidig ålder då barnet upptäcker något av intresse och börjar intressera sig för detta. Detta visade intresse upprepas, det vill säga imiteras, av barnet ett flertal gånger i en lärandeprocess där en vuxen eller ett mer kompetent barn finns som stöd. Ett objekt kan exempelvis vara när barnet observerar en situation som handlar om problemlösning, eller då barnet har observerat hur den vuxne beter sig vid bokläsning, för att sedan själv imitera och göra likadant. Så småningom kan barnet i fråga internalisera kunskapen (Vygotskij, 2001).

Internaliseringen sker när en aktivitet förekommer mellan flera individer, först då kan barnet genom en mental process göra den bearbetade kunskapen till sin egen. Att göra något till sitt eget är vad Vygotskij (2001) menar med internalisering. Här använder barnen sin fantasi till fullo då de bland annat genom leken och i pedagogiskt drama återskapar en situation för att få förståelse för situationen i fråga (Dewey, 2004). Enligt Dewey experimenterar barnen sig fram inom pedagogiskt drama och når slutligen fram till en slutsats genom en reflekterande process, detta görs även i barnens lek (Dewey, 2004).

Vygotskij (1995) är i sina teorier om lärande tydlig med att framhäva att interaktion mellan individer är av stor vikt för att främja lärandet. I detta samspel spelar även kommunikationen och språket en stor roll, då språket är det sätt som används för att förmedla åsikter, det är då inte bara det talade språket som Vygotskij (1995) menar, utan även kroppsspråket. Det är inte bara Vygotskij (2001) som hävdar att interaktionism och kommunikation är att föredra i lärandet, även Dewey (2004) är av denna åsikt. Dewey hävdar att teori och praktik ska vara

förenade och fungera tillsammans som en komponent. Denna syn vill Dewey betona framför det sätt som ofta visade sig i skolverksamheten som bedrevs under hans livstid, då ämnena var skilda från varandra. Dewey (2004) menar att skolan och samhället måste föras närmade varandra för att nå ett främjande samarbete (Dewey, 2004). Sina pedagogiska tankar får Dewey bland annat via Rousseau, men är även influerad av Montessori och hennes pedagogik.

Dewey (2004) ville inte bara förena teori och praktik med sitt synsätt, han tänkte även på ett pragmatiskt sätt, därifrån kommer hans berömda devis; ”*Learning by doing*”. En närmare förklaring av detta uttryck är att barns lärande främjas i en skapande aktivitet, eftersom barn är som gjorda för att vara aktiva individer, med tankar och intellektuell förmåga som hjälpande redskap för kreativa aktiviteter (Dewey, 2004). Dewey ser också skolan som en social plats för lärande där lärandet sker i interaktion med andra, men skolan är även ett redskap för samhället där barnen får en demokratisk uppfostran (Dewey, 2004). Den kunskap som delges i skolans olika former skall enligt Dewey (2004) förmedlas från generation till generation, där ingår även samhällets värderingar och nödvändiga färdigheter som krävs för att överleva som individ i samhället. Kunskapen som förmedlas i skolans olika former anser Dewey ska ske utifrån skapande och estetiska processer, eftersom barnen är födda med förmågan att tolka dessa medier (Dewey, 2004). Här blir pedagogens uppgift att vara en vägledande person som ska ha förmågan att styra och organisera (Dewey, 2004).

Enligt Sternudd (2000) kan Deweys synpunkter och teorier om lärande jämföras med arbetsprocesserna inom pedagogiskt drama, där mycket av lärandet går ut på att ha en reflekterande grund och en skapande process. Hans synpunkter är sådana att han föredrar interaktion framför den traditionella katederundervisningen som framför allt går ut på att barnen matas med kunskap (Dewey, 2004). Inom pedagogiskt drama sker kommunikationen med hjälp av agering, det vill säga med kroppsspråk, mimande och symbolik och inte endast verbalt. Dramat upplevs med hela kroppen och huvudet, det vill säga med intellekt och känslor. Då fungerar barnet som medskapare och åskådare till processen på en och samma gång, eftersom barnet agerar tillsammans med andra barn som går att observera för att bilda sig en grund till reflektionsprocessen (Sternudd, 2000). Fantasin, som används vid denna process, i kombination med agerandet i drama skapar tillsammans en helhet mellan barnets inre och yttre världar. Sternudd refererar till Courtney (1988) och menar att det inom dramaaktiviteter skapas ett växlande tänkande mellan helheten och delarna i processen

(Sternudd, 2000). Way (1976) anser att fantasin är något av det viktigaste vi har i arbetet med drama då det ligger mycket nära till hands och finns med oss överallt i livet. Idén med pedagogiskt drama är att utveckla barnen efter deras egna intentioner och på deras nivå i en skapande process, vilket är precis vad Dewey menar med ”*Learning by doing*” (Dewey, 2004).

2.5 Pedagogiskt drama i Lpfö 98

Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera. (Lpfö 98, 1998:6)

Läroplanen för förskolan (Lpfö 98, 1998) avser att pedagoger inom förskoleverksamheten ska arbeta för att barnen ska bli stärkta i sin förmåga att bland annat kunna kommunicera och reflektera men också stimulera barnen till att vilja ta egna initiativ. Lpfö 98 (1998) skriver klart och tydligt att olika kreativa och skapande metoder ska ingå i arbetet med barnen, däribland finns pedagogiskt drama. Denna dramametod ska utveckla barnens sätt att kommunicera, eftersom pedagogiskt drama är ett skapande uttryckssätt. Läroplanen menar även följande; ”*Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande [...]*” (Lpfö 98, 1998:7). Här menar Lpfö 98 (1998) att inom verksamheten på förskolan ska barnen få en chans att bli hörda, men också chansen till att få utföra sin ”plan” för att utvecklas på ett kreativt sätt.

För att barnen inom förskolan ska få de bästa förutsättningarna till lärande ska verksamheten bygga på ett lustfyllt lärande där barnen blir inspirerade till att vilja lära sig mer. Verksamheten behöver med andra ord bygga på en lekfull grund, baserad på kreativitet och reflektion, där fantasi och inlevelse stimuleras. Genom en gestaltande lek och pedagogiskt drama där barnen stimuleras finns en möjlighet att uttrycka sig vad gäller upplevelser, känslor, erfarenheter, men också en möjlighet att få lösa problem. Läroplanen (Lpfö 98, 1998) poängterar att leken är viktig i barnens utveckling och att leken bör användas som en medveten metod inom verksamheten för förskolan. Inom verksamheten som ska bygga på lek och kreativitet ska de vuxna finnas till som stöd till barnens utveckling, men de ska också ge barnen en känsla av tillit och förtroende, inte bara till de vuxna utan även till sig själva och den egna förmågan (Lpfö 98, 1998).

Det svenska samhällets internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och förstå de värden som ligger i en kulturell mångfald. Förskolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga och förbereda barnen för ett liv i ett alltmer internationaliserat samhälle. (Lpfö 98, 1998:5)

Lpfö 98 (1998) menar att mångfalden av nationaliteter ökar i dagens förskolor, därför är det viktigt att som pedagog i denna verksamhet ta tillvara på aktiviteter som är stärkande i barnens identitetsskapande. I och med att kreativa processer som ska genomsyra verksamheten kan pedagogiska uppgifter genomföras för att stärka alla barn inom förskolan, en av dessa kreativa arbetsmetoder kan vara pedagogiskt drama vilket tydligt nämns som en process som ska användas inom förskolan enligt Lpfö 98 (1998). Lpfö 98 (1998) hävdar att förskolepedagoger ska arbeta för att barnen ska utveckla sin upptäckande och reflekterande förmåga samt att kunna ta ställning till egna åsikter. Barnen ska också utveckla en skapande förmåga, vilket kräver att barnen utvecklar sin identitet och självsäkerhet samt tillit till sin egen förmåga, som samtliga är något som förskolepedagogen ska arbeta för att utveckla hos barnen (Lpfö 98, 1998).

3 Empiri

I denna del presenteras den metod som har använts i undersökningen, samt vilken litteratur som stödjer den valda arbetsprocessen.

3.1 Val av metod

Den metod som har använts i följande undersökning var en kvalitativ metod baserad på intervjuer. Skälet till att denna metod valdes var för att få ett kvalitativt material samt för att få så utvecklade svar som möjligt av respondenterna. Med denna metod fanns även en möjlighet för intervjuaren att be respondenterna utveckla sina svar, samt att respondenterna kunde ställa följdfrågor om oklarheter uppstod. Den intervjumetod som valts var en metod där det ställdes öppna frågor, det vill säga frågor där svaret gav mer information än ett ja eller ett nej. Dessa frågor har en grund i frågorna ”vad?”, ”hur?” och ”varför?” (Häger, 2007). Med frågor som grundade sig i vad, hur och varför fanns möjligheten att få de utvecklade svar som behövdes i undersökningen. Häger menar att när intervjuaren ställer öppna frågor är det viktigt att ställa så relevanta frågor som möjligt, han hävdar att: ”Ju fler frågor vi ställer i samma sats, desto färre kan vi vänta få svar på” (Häger, 2007:61). Med denna metod förväntades svaren vara rika på material samt ha relevans för studiens resultat.

Vid undersökningens tillfälle dokumenterades intervjuerna med diktafon, eftersom detta gav en chans att lyssna på intervjuerna igen. Denscombe (2000) menar att inspelningsmöjligheterna av information som ges vid kvalitativa undersökningar är större vid en intervju jämfört med en enkätundersökning där respondenten inte ges utrymme att få eventuella frågor besvarade. Han menar även att med inspelningsmöjlighet undgår undersökaren detaljmissar, detaljer som kan vara viktiga för undersökningens resultat samt exakt ordföljd vid citering av de intervjuade (Denscombe, 2000). I en metod som baseras på intervju kan undersökaren utveckla frågorna, om den intervjuade inte skulle förstå. Detta kan öka mängden material i undersökningen eftersom den intervjuade får möjligheten att förstå frågan och ge ett svar han/hon kan känna sig nöjd med.

Häger (2007) och Lantz (2007) anser att i en intervjubaserad metod är det viktigt att den intervjuade känner sig trygg, eftersom den intervjuade kan hamna i en utsatt situation, speciellt om det är fler än en som intervjuar. Något annat som gör att den som blir intervjuad

känner sig trygg är om han/hon får se frågorna under intervjuens gång, då kan den intervjuade koncentrera sig på frågan och riskerar inte att glömma den ställda frågan (Häger, 2007).

3.2 Urval och avgränsning

Undersökningen har bestått av intervjuer med sju utbildade förskolepedagoger som arbetar på sex olika kommunala förskolor i Kristianstad kommun. Första kontakten med respondenterna var genom telefonsamtal, där vi utgick från en telefonlista från kommunens hemsida för att fråga om respondenterna ville delta i en intervjuundersökning. De respondenter som önskade medverka intervjuades. Respondenterna har olika erfarenheter av användandet av pedagogiskt drama som metod för lärande. En respondent arbetar i en annorlunda verksamhet där barngruppen endast består av barn med annat modersmål än svenska. Anledning till att urvalet koncentrerades kring utbildade förskolepedagoger var för att respondenterna skulle ha så liknande förutsättningar som möjligt vad gäller mål för förskoleverksamheten (Kristianstad kommuns hemsida, 2010). Detta medförde ett strategiskt urval eftersom de förskolepedagoger som medverkade i studien endast var verksamma inom den kommunala förskolan. På grund av förskolebarnens ålder ansåg vi att studien inte hade varit relevant om förskolebarnen blivit intervjuade, eftersom det ansågs vara svårt att nå liknande resultat vid en likartad undersökning. Förskolebarn hade kunnat vara med i en studie som denna men då med ett annat metodval, förslagsvis en observation.

3.3 Etiska överväganden

Inom begreppet etiska överväganden har hänsyn tagits till de intervjuades trygghetskänsla, de intervjuade har fått se frågorna under intervjun, samt att anonymitet utlovades till respondenterna. Enligt Vetenskapsrådets (2002) etiska forskningsprincipers informationskrav och samtyckeskrav ska respondenten bli informerad om undersökningens arbetsgång, samt bli informerade om att undersökningen är frivillig. Dessa principer har tagits hänsyn till vid första kontakten med respondenterna, de har även haft rätten att avbryta sin medverkan, vilket är något Vetenskapsrådet (2002) anser är viktigt att som medverkande ska ha möjlighet till.

Respondenterna blev vid intervjutillfället tillfrågade om de samtyckte till att bli citera i uppsatsen. Pedagogernas namn fingerades genom hela undersökningen. Att lova anonymitet

lägger en bra grund för trygghetskänslan under intervjutillfället menar Häger (2007), i och med att respondenten känner sig trygg och kan ge svar som han/hon känner sig nöjd med. Respondenterna har även fått veta syftet med undersökningen för att lättare kunna svara på frågorna. Det material som samlades in användes endast i denna uppsats och ej för andra ändamål.

3.4 Genomförande

Under intervjutillfällena har samtliga skribenter närvarat och haft olika ansvarsområden, såsom att samma person ställde intervjufrågorna medan övriga ansvarade för användningen av en diktafon. Med respondentens tillåtelse har vi använt en diktafon som hjälpmedel för ljudupptagningen. I intervjuundersökningen har vi varit konsekventa genom att samma person har fått ställa intervjufrågorna, för att kunna ställa samma följdfrågor ifall den intervjuade kom bort från den röda tråden. Under intervjutillfällena användes oftast ett rum där vi inte blev störda, på den förskola där den intervjuade pedagogen arbetade. I vissa fall kom folk och gick genom rummet vi befann oss i, men detta störde inte intervjuundersökningen.

En intervju genomfördes inte som planerat, det vill säga att vi inte kunde ställa frågorna direkt till pedagogen. Problemet berodde på att den pedagog som skulle blivit intervjuad inte ansåg sig vara lämpad att svara på frågorna och därmed överlät åt en kollega att bli intervjuad, som dessvärre inte kunde medverka vid det tillfället. Detta löstes genom att pedagogen fick frågorna och svarade på dessa i ett mail. Detta kan påverka materialet till viss del i och med att vi inte fanns närvarande och kunde klargöra något som uppfattades som otydligt. Dessutom fanns det då inte möjlighet att ställa följdfrågor för att få utvecklade svar.

De sex intervjuerna bearbetades genom att noggrant lyssnas igenom för att sedan ordagrant transkriberas. Detta material omfattade 32 datorskrivna sidor för att fungera som underlag till resultatavsnittet, vilket lade grunden till analysarbetet.

3.5 Bortfall

En av intervjuerna hamnade i bortfall på grund av att pedagogen som intervjuades inte godkände ljudupptagningen, då fanns inte möjlighet att transkribera intervjun eller ha material till analys och resultatredovisning. Problemet försökte vi lösa genom att föra anteckningar

under intervjun. I och med att pedagogen inte godkände ljudupptagningen, ledde det till bristfälligt material då anteckningarna inte gav möjlighet till att dokumentera de korrekta svar som eftersträvades.

4 Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras resultatet av undersökningen av materialet som delas in i två olika rubriker vilka följs av tillhörande analyser. Rubrikernas titlar har valts eftersom pedagogiskt drama innehåller reflekterande och skapande processer samt att barns lärande märks genom skapandet och leken. I och med att undersökningen grundades på en kvalitativ metod ansågs det lämpligt att sammanfoga resultatredovisningen med analysen eftersom materialet inte är baserat på en statistisk redovisning. Benämningarna P1, P2 och så vidare kommer att användas, där P står för pedagog och siffran hänvisar till vilken intervju pedagogen medverkade i.

I undersökningen kom det fram att majoriteten av respondenterna inte vet vad pedagogiskt drama är i praktiken, respondenterna vet däremot i teorin vad pedagogiskt drama innebär.

4.1 Reflektion och skapande genom pedagogiskt drama

Respondenterna i undersökningen menar att det är viktigt för barnens utveckling att kunna reflektera över upplevelser och tankar, P3 menar att det är viktigt att som pedagog vara närvarande i situationen och stötta barnen i den reflekterande processen. Även P6 anser att reflektion och följdfrågor är bra för barnen, eftersom pedagogen med följdfrågor kan ta reda på hur mycket barnen har uppfattat av det som upplevts i dramat. P6 menar också att det är viktigt att följa upp barnens tankar för att barnen ska förstå att pedagogen har lyssnat på deras tankar och åsikter.

Det kan vara svårt och få de minsta [barnen] att vara lugna vid ett sånt här tillfälle och det kräver ju lite lugn så vi försöker dela barnen i lite mindre grupper och då blir det lättare för dem som inte vågar uttrycka sig också om de får va i lite mindre grupper (P2)

Att samtala i mindre grupper är en metod som kan ge barnen en ökad möjlighet att föra fram sina åsikter och funderingar, vilket också är en metod som ofta används av respondenterna. P1 menar att barnen får lära sig att vänta på sin tur och visa respekt för andras åsikter då barnen reflekterar i grupp. P3 och P5 påpekar att pedagogen måste ta hänsyn till gruppens sammansättning i förhållande till syftet för aktiviteten och reflektionen för att kunna föra reflektionen till en djupare nivå. Pedagogen måste ha en aktiv roll i samtalet och ställa

reflekterande frågor till barnen anser P3 och tillägger vikten av att inte stressa fram ett svar från barnen utan låta dem tänka efter. P2 anser som P3 att det är viktigt att tänka på hur barngruppen ser ut samt att ha i åtanke att som pedagog vara närvarande för att kunna ställa ledande frågor för att motivera barnen att reflektera och dela med sig av sina åsikter. Då barnen inte vågar tala om sina åsikter påpekar P2 vikten av att finnas till som stöd och uppmuntra barnet för att de ska våga förmedla sina egna tankar. Respondenterna hävdar att om en gemensam reflekterande process ska kunna ske krävs en lugn barngrupp och trygg atmosfär, vilket leder till att barnen vågar uttrycka sina åsikter, ”... *samtalandet är det absolut viktigaste av allt [...] Att lyssna [...] och komma med följdfrågor och så, det är ju liksom A och O...*” (P3). P3 menar även att det är viktigt att barnen ges tid att tänka och diskutera, hon påpekar också att då barnen blir sedda och åsikterna får bli hörda stärks deras självförtroende. P5 och P6 anser att det är viktigt att repetera; ”... *man upprepar det som barnen har sagt för att visa att man har lyssnat och tycker att det är viktigt och ställer frågor. Detta stärker barnens självförtroende och lust att tänka vidare*” (P6, svar via mail). P1 anser att reflekterande i barngruppen är en bra metod för att förstärka och utveckla språket, då barnen får sätta ord på sina tankar vilket även utvecklar ordförrådet. Det är inte bara det verbala språket som utvecklas, det är också mimiken och kroppsspråket som utvecklas menar P1 som påpekar att pedagoger måste vara tydliga i sitt sätt att kommunicera då de arbetar med barn som har annat modersmål än svenska. P5 anser att barnens reflekterande tänkande främjas genom forumteater eftersom barnen får en möjlighet till att reflektera över den uppspelade situationen samt diskutera händelserna i dramat. Detta är ett sätt att utmana barnen då de själva måste komma på lösningar med stöd från pedagogerna anser P3. I de reflekterande samtalen som sker tillsammans med barnen efter forumteater anser P4 att det framgår vad barnen vill lära sig mer av, vilket är viktigt att ta tillvara på för att sedan låta barnen ta eget initiativ till önskad aktivitet. P4 och P5 hävdar att man även kan dra nytta av forumteater vid konfliktlösningar.

[...] vid konflikthanteringar är det ju rätt så vanligt att man använder det [...]Där dem [barnen] liksom får se det som är fel eller rätt... att dem får tänka till själva och hitta en lösning tillsammans där. Så man inte ger dem hela lösningen direkt utan dem får själva vara med och tänka (P5).

I skapande processer sker mycket reflekterande tänkande eftersom barnen funderar kring hur och vad de ska skapa. Ett exempel på reflekterande skapande är att bygga upp kulisser till ett drama där barnen får fundera ut syfte kring det de skapar, bildskapande är också ett sätt för att

främja reflektionen. P3 och P5 menar att efter skapandet finns en produkt kvar som påminner barnen om reflektionen som skedde under skapandet, barnen har då möjlighet att reflektera vidare. P3, P4 och P5 anser att den reflekterande och den skapande processen är viktiga, dock är de oense om vad som är viktigast. P5 menar att för henne är reflektionen viktigare än skapandet och att skapandet blir en biprodukt av en aktivitet. P3 anser att skapandet och reflektionen är lika viktiga, men påpekar att skapandeprocessen är viktig för barnen eftersom de kan ”*skapa bara för skapandets skull*” (P3). P3 menar att då barnen skapar bilder finns möjligheter att bearbeta upplevelser och notera sina åsikter. Bilderna dokumenteras i barnens individuella portfolio vilka finns tillgängliga för alla barn att titta i och se tillbaka på skapelserna och reflektionerna. P1 anser att när barnen har fått uppleva nya saker genom pedagogiskt drama märks en förändring i bildskapandet då karaktärer från upplevelsen framträder.

P1 som arbetar med barn med annat modersmål än svenska menar att pedagogen måste avbryta leken och ställa reflekterande frågor för att fånga barnens reflektioner. Däremot anser P2 och P3 att det är viktigt att inte störa leken, då riskerar pedagogen att störa barnens flow. P2 påpekar vikten av att låta barnen befinna sig i flow, hon menar att det kan finnas en risk att avbryta barnens reflektioner och utveckling om pedagogen stör leken. Respondenten ser inga problem med att ställa de reflekterande frågorna i efterhand, då leken tagit slut, hon menar att det är lättare för barnen att sätta ord på sina tankar då de avslutat leken och gått ur ett flow.

4.1.1 Analys

Resultatet av undersökningen visade att om barnen ska känna sig tillgodosedda av pedagogerna är det viktigt att som pedagog vara närvarande. Pedagogerna anser att om man samtalar och ställer följdfrågor ökar möjligheten att barnen känner sig bekräftade. Vad som är viktigt för pedagogen att tänka på är att ge barnen tid att svara på de reflekterande frågorna. ”... *samtalandet är det absolut viktigaste av allt [...] Att lyssna [...] och komma med följdfrågor och så, det är ju liksom A och O...*” (P3). En tolkning som gjorts kring detta citat är att pedagogen ska kunna lyssna aktivt på barnet och bekräfta dess åsikter, genom detta stärks barnets självförtroende. Det som framkommit av undersökningen är att majoriteten av pedagogerna anser att det är viktigt att kunna lyssna till barnen och vad de har att berätta. P3 åsikt kan kopplas samman med Vygotskijs (1995) teori om att det kommunikativa samspelet

spelar stor roll i ett barns utveckling. Vygotskij (1995) menar att i en kommunikativ interaktion mellan individer är det verbala språket dominant, därför anser P3 att det är viktigt att lyssna till det sägs.

Respondenterna anser att en genomtänkt gruppindelning ökar möjligheterna att följa upp barnens tankar, ju mindre grupper, desto lättare är det att bekräfta barnen och barnen får mer tid på sig att tänka och reflektera. Då barnen får mer tid att reflektera och bli bekräftade kan pedagogen genom repetition utmana barnens utveckling. Tolkningen som gjorts är att då barn och pedagoger tillsammans får reflektera under lugn och ro kan detta leda till utmaning av barnens reflekterande tänkande och nya tankar och funderingar föds. Här kan även barnens skapande leda till vidare funderingar och reflektioner hos barnen då bland annat samtal förs kring deras individuella skapande. Dewey (2004) menar att det är att föredra en kombination mellan reflektion och skapande, såsom respondenterna berättar. När skapandet lämnar en form av produkt som resultat menar Dewey (2004) att det är ett bra tillfälle till reflektion eftersom det finns något att påminna barnen om i ett reflekterande samtal. Respondenterna är överens om att det är viktigt att ge barnen tid till att reflektera, däremot är de oense om när reflektionen ska ske. P1 menar att leken måste avbrytas, eftersom hon anser att barn med annat modersmål än svenska behöver fångas direkt då reflektionen i leken sker. Denna respondent anser att barn med annat modersmål än svenska inte kan tänka tillbaka till reflektionen och bearbeta i efterhand. Övriga pedagoger, däribland P2 som menar att det är viktigt att inte störa barnens flow och att barn kan tänka tillbaka och reflektera efter en aktivitet, vilket ger barnen en möjlighet att slutföra en pågående reflektion utan att avbryta barnens flow. Dock finns det fasta dagliga rutiner som anses vara orubbliga, då måste barnens eventuella flow och reflektion avbrytas för att tas upp vid senare tillfälle.

Åsikterna kring vad som är viktigast av skapande processer eller reflekterande processer var vitt skilda bland respondenterna. En tolkning av respondenternas svar är att majoriteten tycker det är viktigt att skapande processer är i nära anknytning till reflekterande processer, eftersom detta bildar en produkt att föra vidare reflektioner kring. Kopplat till Deweys (2004) tankar om skapande och reflektion anses det viktigt att både skapande reflekterande processer är delar av en större process för att nå det mål som finns för arbetets gång.

4.2 Barns lärande

Då barnen utmanar sitt reflekterande tänkande leder detta till ny kunskap. Lärandet sker bland annat genom pedagogiskt drama, vilket kan leda till en förenklad språkutveckling menar P1. P2 påpekar vikten av att anpassa barngrupperna efter aktivitetens syfte för att förenkla lärandet hos barnen. P1 och P3 anser också att det är viktigt att tänka på gruppindelningen, men att det inte alltid behöver vara åldersindelad, utan anpassningen av de mindre barngrupperna sker enligt aktivitetens syfte.

... att man ofta då använder sig utav smågrupper vid diskussionerna, det är väldigt viktigt så att alla får komma till tals att man är rätt noga med dem här grupperna också, hur man blandar dom, vilket syfte man nu har. Ibland [...] kan det ju vara bra att blanda äldre och yngre barn om man vill ha det lärandet och ibland vill man ha jämlika som kan utmana varandra lite[...]därför man snappar så mycket idéer från varandra, man liksom tänker 'aha han tänker så' ja men 'ah så kan jag fundera'... (P3)

Då pedagogerna använder sig av mindre grupper är det lättare att synliggöra barnens tankar och de får lättare att lyssna på varandra, vilket gör att barnen känner sig uppmuntrade att yttra fler åsikter då de märker att pedagogerna och barnen lyssnar till det som sägs. P3 anser att det är lättare att lyssna och komma med följdfrågor då barngrupperna är mindre.

Vid forumteater kan följdfrågor användas vilket gör att barnen kan uttrycka sina åsikter angående dramats händelser. Barnen får möjligheten att stanna upp i dramat, tänka efter för att sedan tala om för pedagogerna vad som blivit fel, vilket sedan ändras efter barnens instruktioner. I samband med forumteatern används reflekterande frågor så som "Varför tror ni att...?" (P6) för att barnens reflektioner ska leda till vidare kunskap. Det är även viktigt för barnen att få sina tankar tillgodosedda genom att pedagogerna upprepar det barnen har sagt. P2 anser att det stärker barnens självförtroende då de får sina åsikter hörda samt att barnen får en chans att bli sedda. "Man upprepar det som barnen har sagt för att visa att man lyssnat och tycker att det är viktigt och ställer frågor. Detta stärker barnets självförtroende och lust att tänka vidare." (P6). P5 anser att det är viktigt med repetition för att stärka barnens utveckling. P2 menar att pedagogiskt drama är en arbetsmetod för att synliggöra barnens tankar. P3 menar precis som P2 att det är viktigt med pedagogiskt drama eftersom det ger barnen en möjlighet att reflektera och tänka över sitt eget lärande. Vidare talar P4 om att pedagogerna lägger fokus på att barnens individualitet ska synas och utvecklas genom att ta tillvara på barnens initiativ.

P3 berättar att de använder pedagogiskt drama på många olika sätt och genomgående i olika temaarbete, där barnen får upptäcka och gestalta kunskapen de tagit till sig under temaarbetets gång. Dramat i förskoleverksamhet genomsyras av leken samt att både pedagoger och barn är delaktiga i det pedagogiska dramaarbetet. I intervjun berättar P3 om olika dramametoder de använder sig av i sitt dagliga arbete, där bland annat handdockor och olika former av teater finns med i verksamheten. Även P1 anser att arbetet med handdockor i drama leder till att barnen bli mer intresserade av aktiviteten och har därmed lättare att ta in kunskapen som delges. P6 berättar att dramatiserande metoder används för att förstärka orden och öka barnens förståelse av innebörden hos sångerna och ramsorna.

P1 menar att det är svårt att föra reflekterande aktiviteter eller samtal med barn som inte har svenska som modersmål, hon anser att skillnaderna mellan språken hindrar barnen att uttrycka sig muntligt. P1 anser inte heller att det finns andra sätt för barnen att uttrycka sina reflektioner, detta är något en annan respondent motsäger sig då hon menar att pedagogen kan erbjuda barnen olika medier för att kunna uttrycka sig. P2, samt övriga respondenter, anser att pedagogiskt drama är att föredra som verktyg för att erbjuda barnen en möjlighet att få uttrycka sina åsikter, hon menar att i pedagogiskt drama finns det utrymme att gestikulera och dramatisera för att göra sig förstådd.

4.2.1 Analys

Vad som framkommer i respondenternas svar är att de anser att pedagogiskt drama är en bra metod för att främja barns lärande på ett kreativt sätt där barnen får en möjlighet att vara aktiva i lärandet genom kreativitet. Dessa åsikter kan kopplas till Deweys (2004) åsikter kring att skapa under tiden barnet lär. Deweys (2004) berömda devis "*Learning by doing*" går ut på det som respondenterna anser är bra med pedagogiskt drama.

Respondenterna anser även att det är viktigt att ta tillvara på barnens initiativtagande för att stärka deras självförtroende och viljan att lära sig mer. Då självförtroendet stärks ökar barnets vilja till att reflektera eftersom barnet vågar uttrycka sina tankar och åsikter utan att vara rädd för vad kamrater och pedagoger ska tycka, därmed underlättas lärandet. Vygotskijs (2001) tankar om interaktion med ett mer kompetent barn kan kopplas till respondenternas åsikter. ett mer kompetent barn kan enligt Vygotskij (2001) erbjuda nya kunskaper och ett stöd som gör att ett självförtroende kan utvecklas.

Respondenternas åsikter varierar vad gäller reflekterande aktiviteter eller samtal med barn som har annat modersmål än svenska. Majoriteten av respondenterna anser att pedagogiskt drama är en bra metod att använda då det innefattar kroppsspråk, mimik och gester, vilket ger barnen en möjlighet till att uttrycka sig. Att använda pedagogiskt drama är ett sätt att se barnens utveckling, bland annat vad gäller språkutvecklingen men man kan även märka en utveckling på barnens sätt att reflektera. Exempelvis kan utvecklingen underlättas när ord förstärks med gester eller bilder.

5 Diskussion

Syftet med undersökningen är att ta reda på vilka möjligheter förskolepedagoger om pedagogiskt drama som metod och dess möjligheter till att utveckla reflekterande tänkande. Anledningen var att ta reda på hur metoden används i verksamheten men även vad pedagogerna ansåg om metoden och dess tillvägagångssätt. Under arbetets gång har vi fått ta del av många intressanta åsikter kring pedagogiskt drama och hur denna metod kan användas i förskoleverksamheten. I följande avsnitt görs kopplingar mellan forskningsbakgrunden, studiens resultat och problemformuleringen.

5.1 Betydelsen av att reflektera

Vad som uppmärksammades i undersökningen var att respondenterna ansåg att det var viktigt med reflekterande tänkande för att främja barnens lärande. Anledningen till att respondenterna är av denna åsikt är att en reflekterande process ger barnen en möjlighet att utveckla sitt självförtroende och sitt identitetsskapande. Bland annat Sternudd (2000) anser att den lekfullhet som pedagogiskt drama är baserat på leder till identitetsutveckling och utveckling av sin personlighet eftersom barn genom denna metod får en möjlighet att observera och experimentera fram sin kunskap. Denna kunskap innefattar även kommunikativa formuleringar och sätt att agera på i olika situationer och inte enbart faktamässig kunskap.

Peter (2005) anser att drama som lärandemetod främjar barns förmåga till reflekterande tänkande, eftersom lekfulla aktiviteter är en viktig del i barns lärande. Författaren hävdar att pedagogiskt drama motiverar barnen till att vilja utforska eftersom pedagogiskt drama ger en möjlighet till att agera och reflektera. Respondenterna anser att pedagogiskt drama ger barnen en möjlighet att reflektera över situationer och kan i denna skapande metod upptäcka och få nya erfarenheter. Vygotskij (1995) anser att samspelet mellan skapande och lek, som är en viktig del av pedagogiskt drama, är av stor betydelse för den reflekterande processen eftersom barn reflekterar samtidigt som de skapar.

Vygotskij (2001) beskriver lärandeprocessen genom begreppen imitation och internalisering, kopplat till pedagogiskt drama kan imitation jämföras med leken där barn upprepar och

utforskar upplevelser för att vinna ny kunskap. Internaliseringen kan likställas med reflektionsprocessen där kunskapen görs till sin egen. I reflekterande processer funderar barnen kring den nyvunna kunskapen och kopplar den till tidigare erfarenheter (Vygotkij, 2001). Vygotkij (1995) anser att ett lärande baserat på en lekfull grund är en fördel då barnen lättare blir intresserade av aktiviteten. Dewey (2004) anser att skälet till att pedagogiskt drama är en bra lärandemetod är att barn är skapta för att tolka estetiska medier och symbolik. Barn motiverar och utmanar varandra till att leka fram kunskap då lärandet sker genom vad Vygotkij (2001) benämner den närmaste utvecklingszonen. Enligt bland annat Dewey, är en aktivitet byggd på en lekfull grund positiv för barnens inläring. Way (1976) menar att pedagogiskt drama är en metod som levandegör lärandet genom att barnen får upptäcka kunskap via leken. Fördelarna med detta lärande är att barnen får sätta sig in i olika situationer och roller vilket utvecklar ett kritiskt tänkande och barnens kommunikativa förmåga (Rasmusson & Erberth, 2008). En slutsats som kan dras är att det är viktigt med den lustfyllda grunden i lärandet för att barnen ska bli intresserade och fångade av den pågående lärandesituationen. Med en lustfylldhet i lärandesituationen tycks barnen lättare ta åt sig kunskapen som finns till hands. Kunskapen blir också lättare att komma ihåg vilket underlättar för den kommande reflektionsprocessen.

Sternudd (2000) påpekar vikten av att ge barnen möjlighet till reflektion då individen medvetandegör sina tankar, vilket resulterar i lärande och en djupare reflektion. Sternudd (2000) menar att det är viktigt för barn med reflekterande processer eftersom barnet kan se tillbaka på situationen och sitt eget agerande. Hon menar även att i en aktivitet baserad på pedagogiskt drama är det viktigt att pedagogen finns närvarande och fungerar som vägledare för att skapa en möjlighet till trygghet och djupare reflektion (Sternudd, 2000). Detta är något som P3 nämner under intervjun, hon påpekar vikten av att som pedagog lyssna till barnens åsikter och tankar för att stärka barnens självförtroende. Självförtroendet stärks i dessa situationer eftersom barnen känner sig bekräftade då de märker att pedagogen lyssnar på det som sägs, anser P3.

I den genomförda undersökningen har resultatet blivit att pedagogerna tycker att barns reflektioner är viktiga att ta tillvara på samt att synliggöra det reflekterande arbetet för att främja barns lärande. I en kreativ process såsom pedagogiskt drama ingår skapande och reflektion. Vissa respondenter menar att skapande och reflektion är lika viktigt, medan andra hävdar att den ena är en biprodukt av den andra. En av respondenterna berättar att barnen är

av en annan åsikt då de lägger fokus på den skapande och kreativa processen och att reflektionen blir en biprodukt. I och med att barnen är helt uppslukade av skapandet lägger de inte märke till reflektionen. Då barnen visar viljan att ta till sig ny kunskap är det pedagogens uppgift att ge dem möjlighet till reflekterande samtal. Sternudd (2000) och en av respondenterna menar att det är viktigt att barnen delger sina åsikter i en reflekterande process då samtal kan föra reflektionen till en djupare nivå. Sternudd (2000) påpekar att vid en skapande aktivitet lägger barnen grund till en reflektionsprocess. Då barnen deltar i en aktivitet baserad på pedagogiskt drama menar Sternudd (2000) att barnen är medskapare till skapandeprocessen. Våra respondenter är av samma åsikt då de påpekar att barnen utvecklar empati när de deltar i pedagogiskt drama aktiviteter, eftersom de får en möjlighet att sätta sig in i andras situationer. En av respondenterna påpekar att det kan vara svårt att reflektera tillsammans med barnen i en aktivitet baserad på pedagogiskt drama om barnen har språksvårigheter, där syftar pedagogen på barn med annat modersmål än svenska. Denna pedagog menar även att det är svårt för barnen att utveckla empati eftersom hon anser att man inte kan reflektera då det förekommer språkliga svårigheter.

5.2 Gruppindelning och utveckling

Respondenter anser att när det bör ske en utveckling av språket och tilliten till sig själv är pedagogiskt drama en bra metod. Detta är något som Lpfö 98 (1998) hävdar att pedagoger i förskolan ska arbeta med, eftersom detta är en skapande metod som utvecklar barnens kommunikationsförmåga och självförtroende. Med hjälp av andra barn i gruppen kan man föra ett reflekterande samtal där pedagogen fungerar som vägledare och ser till att den röda tråden följs, därmed leker barnen omedvetet fram kunskapen. Även Rasmusson & Erberth, (2008) håller med på denna punkt eftersom kommunikationen kan ske på olika nivåer, både verbalt, kroppsligt och med minspel. Detta stärker barnens självförtroende och språkliga förmåga eftersom barnen märker att det är tillåtet att uttrycka sina åsikter.

Sternudd (2000) anser att aktiviteter som är baserade på lek leder till att barnen vågar uttrycka sina åsikter, vilket i sin tur utvecklar självförtroendet och förståelsen för sina medmänniskor. Att leka fram lärandet hävdar Dewey (2004) är viktigt, eftersom det handlar om att vara aktiv, vilket barnen är då de leker och lär. Cockett (1999) hävdar att pedagogiskt drama som lärandemetod utvecklar barnens sociala egenskaper då mycket av arbetet sker tillsammans i

grupp. Han menar även att aktiviteter inom pedagogiskt drama måste ha inslag av kritiskt tänkande, eftersom han anser att detta är viktigt för att barnen ska kunna utveckla nya idéer och åsikter. Respondenterna anser att arbetet i små anpassade grupper är att föredra då detta ger alla barn en möjlighet att synliggöra sina åsikter och kunna arbeta effektivt. Pedagogiskt drama tycks vara en metod som utvecklar barnens olika förmågor, eftersom pedagogen med hjälp av barnen i barngruppen kan dra nytta av individuella erfarenheter för att bygga upp aktiviteten. Exempelvis kan aktiviteter inom pedagogiskt drama vara byggda på barns upplevelser på en djurpark, där barnen kan få röra sig som djuren, leta upp mat till djuren och leva sig in i och leka fram kunskapen kring hur en djurpark ser ut och fungerar. En aktivitet baserad på lek leder till att majoriteten av barnen vågar leka och spela sina roller i det pedagogiska dramat (Lpfö 98, 1998). Detta utvecklar i sin tur barnens självförtroende och förståelse för sin omgivning.

Way (1976) påpekar vikten av att undersöka sin egen förmåga och vilka resurser som kan vara till nytta för personlighetsutvecklingen. Genom det reflekterande tänkandet i pedagogiskt drama undersöks de egna resurserna och förmågan till att kreativt undersöka kunskap. Sternudd (2000) menar att ett reflekterande tänkande genom pedagogiskt drama resulterar i en personlighetsutveckling samt att metoden stärker självförtroendet och tilliten till den egna förmågan. Genom pedagogiskt drama upplevs lärandet på ett lustfyllt sätt vilket är till fördel i arbetet med dramametoden, eftersom pedagogen kan leda barnens reflektioner till en djupare nivå. Barns spontanitet och förmåga till improvisation gynnar lärandet eftersom detta utvecklar leken och aktiviteten i pedagogiskt drama (Rasmusson & Erberth, 2008).

5.3 Följdfrågors inverkan på barns reflektion

Pedagogiskt drama är en bra metod att använda vid bland annat konflikthantering i och med att pedagogerna på ett konkret sätt kan lyfta konflikten till en reflekterande nivå. Konflikter mellan barn är något som uppstår dagligen, då kan forumteater som är en form av pedagogiskt drama fungera som en metod för att lösa de större konflikterna. Syftet med forumteater är att barnen ska ges tillfälle att ändra handlingen på ett sådant sätt att konflikten kan undvikas eller lösas. Peter (2005) och Cockett (1999) menar att pedagogiskt drama utvecklar moraliska och sociala erfarenheter. Respondenterna menar att genom följdfrågor kan en pedagog ta reda på vad barnen har uppfattat i det pedagogiska dramat. De anser även att det är viktigt att

pedagogen bekräftar barnens åsikter och tankar genom att upprepa det som sagts samt att ställa frågor såsom ”Varför tror du att...”, ”Hur tänkte du?” och liknande frågor. Detta stärker i sin tur barnens självförtroende då barnet i fråga vet att pedagogen har lyssnat och uppfattat vad som sagts. Cockett (1999) menar att då aktiviteter är baserade på pedagogiskt drama utvecklas barnens självförtroende, eftersom de sociala egenskaperna utmanas.

Respondenterna anser att pedagogiskt drama ger barnen en möjlighet till olika uttrycksätt, eftersom Lpfö 98 (1998) vill att pedagoger inom förskoleverksamheten ska arbeta utifrån pedagogiskt drama. Respondenterna menar att pedagogen måste vara aktiv och lyssnande då det ställs reflekterande frågor. Respondenterna anser att det är av stor vikt att inte stressa fram ett svar på en reflekterande fråga, utan påpekar att barnen bör få en möjlighet till betänketid. Vid dessa situationer anses det lämpligt att ha i åtanke hur stor barngruppen är och om möjligt anpassa den efter situationens syfte. Respondenterna anser även att reflekterande samtal med följdfrågor i små grupper ger ett utvecklat ordförråd eftersom barnen får lyssna på varandra och ta del av deras tankar och åsikter. Det är viktigt att vara tydlig samt även förtydliga talet med gester och kroppsspråk i samtal, eftersom det inte endast är det verbala språket som utvecklas utan även mimiken och kroppsspråket. Ett resultat av att lösa konflikter genom forumteater kan vara att barnen tar egna initiativ till att lösa konflikter, detta är något som respondenterna menar är viktigt att ta tillvara på.

I undersökningen märkte vi att åsikterna kring när det är lämpligt att ställa reflekterande frågor var olika. P1 hävdar att man som pedagog inte kan ställa en reflekterande fråga i efterhand utan påpekar att pedagogen måste avbryta leken för att kunna fånga barnen i ett lärande, hon hänvisar till sina egna erfarenheter i arbetet med barn som har annat modersmål än svenska. P2 och P3 är av en annan åsikt då de menar att det är viktigt att låta barnen leka klart, eftersom man ska låta barnen befinna sig i ett flow. Anledningen till att P1 är av denna åsikt är att de språkliga skillnaderna är för stora för att kunna föra ett lyckat reflekterande samtal. P2 och P3 menar att barn med annat modersmål än svenska har samma förmåga till att kunna reflektera i efterhand som barn med svenska som modersmål. P3 anser att det till och med är lättare att ställa de reflekterande frågorna efter att leken eller det pedagogiska dramat har tagit slut, hon menar att barnen har lättare för att sätta ord på sina tankar. P3 menar även att barnen får utrymme till den betänketid som är viktig för den språkliga och reflekterande utvecklingen. P1 hävdar att barn med annat modersmål än svenska inte kan uttrycka sina åsikter på annat sätt än genom sitt modersmål. Majoriteten av respondenter är av en annan

åsikt, eftersom de anser att pedagogiskt drama erbjuder stora möjligheter till att kunna uttrycka en åsikt då språkliga svårigheter förekommer. Genom pedagogiskt drama erbjuder pedagogen barnen olika medier och möjligheter att uttrycka sig och förmedla sina tankar. Enligt Vygotskij (2001) är det viktigt att låta ett barn samarbeta med ett mer kompetent barn eller en vuxen för att utveckla bland annat det verbala språket. Vygotskij (2001) påpekar även vikten av att interagera i en kommunikationsprocess, även Dewey (2004) är av denna åsikt då det enligt honom är viktigt att låta barn lära sig under tiden de skapar. Deweys åsikter kan i P1 fall tolkas som att det är viktigt att låta barnen försöka uttrycka sina åsikter för att kunna lära sig mer av det verbala språket som tycks vara en svårighet.

5.4 Metoddiskussion

Vad som i efterhand har konstaterats är att fråga åtta i intervjufrågorna skulle ha varit en följdfråga till någon av föregående frågor i och med att denna fråga skiljer sig lite från resten av frågorna. Samtidigt är denna fråga av stort intresse, därför har valet blivit att frågan blev en självständig fråga. Ytterligare en anledning till att denna fråga tillkom är att mångfalden hos barnen i förskolan är varierande och därför var det intressesant och relevant för oss att se hur detta påverkar arbetet inom pedagogiskt drama. Vad gäller barns lärande inom pedagogiskt drama kan det konstateras genom respondenternas svar att barnens lärande främjas genom användning av pedagogiskt drama som arbetsmetod.

Sammanfattningsvis är vi nöjda med den metod som valdes, däremot anser vi att respondenterna hade kunnat ge mer uttömmande svar om de fått se intervjufrågorna innan intervjun. Här är vi dock tveksamma då valet att inte visa frågorna gjordes för att respondenterna skulle ge egna svar utan att ha läst på. Exempelvis mötte vi en pedagog under intervjun hämtade läroplanen för att kunna ge svar på frågorna, vilket vi ville undvika. Diskussioner har förts huruvida vi möjligtvis skulle informerat pedagogerna om att vi planerade att spela in intervjutillfället redan vid första kontakten. Vi har kommit fram till att detta hade varit en fördel då pedagogerna hade fått tid att förbereda sig mentalt på ljudinspelningen. Ännu en anledning till att vi skulle informerat respondenterna om ljudupptagningen vid första kontakten är att vi hade undvikit den nervositet som uppstod hos vissa respondenter. Vid intervjutillfällena märkte vi att vissa respondenter var nervösa, vilket kan ha påverkat svaren. Något som vi kommit på kan ha påverkat vårt resultat är att

pedagogerna inte visste vad pedagogiskt drama är. Respondenterna kunde dock diskutera kring ämnet rent teoretiskt men kunde inte ge några exempel på hur de använder metoden i praktiken. Under de frågor som handlade om praktisk användning av pedagogiskt drama hade respondenterna svårigheter med att svara eftersom de inte ansåg sig ha tillräckliga kunskaper inom ämnet. Detta är något som hade varit intressant att undersöka eftersom läroplanen för förskolan anser att pedagogiskt drama är en metod som bör användas då den underlättar utveckling och lärande.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att vi fått de svar som behövdes för studiens syfte därför anser vi inte att det inte finns behov av att göra några större ändringar i val av metod. Under arbetets gång har vi kommit fram till andra studier som skulle varit av intresse. Ett exempel på en frågeställning som skulle kunnat ingå i en studie är "Hur påverkar den kulturella mångfalden i förskolan arbetet med pedagogiskt drama?"

5.5 Avslutande ord

Sammanfattningsvis vill vi synliggöra de åsikter som uppkommit under studiens gång. En av dem var att barn genom pedagogiskt drama lär sig visa respekt och lyssna till varandra samtidigt som de reflekterar. Detta insåg vi när en av respondenterna berättade att barnen fick lära sig att vänta på sin tur då de arbetade med pedagogiskt drama. I användandet av pedagogiskt drama ser vi fördelar för språkets utveckling då pedagogen kan koppla samman den verbala språket med kroppsspråk. Enligt Lpfö 98 (1998) ska förskolepedagoger ge barnen möjlighet att utveckla sin kommunikativa förmåga. Vi anser att det inte bara är den verbala förmågan som utvecklas, utan även förmågan att uttrycka sig genom gester, mimik och kroppsspråk utvecklas för att skapa förståelse för det som förmedlas.

Arbetet med pedagogiskt drama anser vi ger barnen en möjlighet att reflektera över situationer de upplevt, vilka de kan utforska närmare i den skapande metod som pedagogiskt drama utgör. Vi menar även att en lärandesituation baserad på pedagogiskt drama främjar barns lärande eftersom kunskapen leks fram. Enligt vår åsikt är barnen inte fullt medvetna om att det sker ett lärande, de är upptagna av att ha roligt. Vi ser även fördelar med arbetet i pedagogiskt drama där kroppsspråket underlättar kommunikationen med barn som har annat modersmål än svenska eller barn med språkliga svårigheter. En av pedagogerna såg svårigheter med att föra reflekterande samtal tillsammans med barn som har annat modersmål

än svenska, dessa svårigheter ser inte övriga respondenter eftersom de menar att pedagogiskt drama erbjuder många möjligheter till att kunna uttrycka sig. Med en kombination av det verbala språket och kroppsspråket anser vi ger ett barn med annat modersmål än svenska en möjlighet att förtydliga sina åsikter. Vi anser att det är viktigt att stärka barnens självförtroende eftersom det är pedagogen som bygger grunden för barns identitetsutveckling. Genom ett stärkt självförtroende kan barnens vilja att uttrycka sina åsikter förstärkas. Självförtroendet byggs upp under de lustfyllda stunderna av lek i pedagogiskt drama, där anser vi att det lättare sker en språklig och identitetsmässig utveckling. Vi ser att mindre grupper kan vara en fördel då barnen får mer utrymme att uttrycka sina åsikter.

Under arbetets gång har vi diskuterat pedagogens närvaro och förmåga till att lyssna. Vi har kommit fram till att det är skillnad på att höra och att lyssna, genom att lyssna på barnen bekräftar pedagogen deras åsikter. Med hjälp av ett aktivt lyssnande och reflekterande samtal tror vi att man kan förutse och undvika eventuella konflikter, detta leder även till att man kan utmana barnens kunskaper och låta dem bilda nya uppfattningar. Vi anser att ett konkret åskådliggörande av en konflikt främjar barnens förmåga till konfliktlösning, då barnen får se konflikten istället för att vara en del av den. När barnen är aktiva åskådare till en dramatiserad konflikt, ges barnen en möjlighet att reflektera över situationen samt hitta lösningar. Vi är medvetna om att forumteater inte kan lösa alla konflikter, men anser att de större konflikterna där flera barn är inblandade är lämpade att lösa bland annat genom forumteater.

Sammanfattningsvis anser vi att pedagogiskt drama är en bra metod för att bidra till barnens utveckling. Det är inte bara det faktum att metoden ger många resultat, utan även att barnen har roligt under tiden som gör att vi anser att pedagogiskt drama är en bra metod att använda i förskolan. Den språkliga utvecklingen sker enligt oss inte bara i samtal utan även under stunder då barnen agerar i ett pedagogiskt drama, då det verbala språket kompletteras av kroppsspråket.

6 Sammanfattning

Studiens syfte var att undersöka förskolepedagogers åsikter angående pedagogiskt drama som metod och dess möjligheter att utveckla ett reflekterande tänkande. Arbetet är baserat på en kvalitativ undersökning där materialet samlades in genom intervjuer, materialet dokumenterades med hjälp av en diktafon. Bearbetningen skedde genom transkribering vilken sedan låg till grund för resultatet och analysen. Anledningen till att denna undersökning gjordes var att ett intresse för pedagogiskt drama väcktes under förskolläraryrket. Dramaövningar och uppgifter med utgångspunkt i pedagogiskt drama utgjorde grunden för följande frågeställning och underfråga:

- Vad anser förskolepedagoger om pedagogiskt drama som metod och dess möjligheter till att utveckla reflekterande tänkande.
- Hur anser sig förskolepedagoger använda pedagogiskt drama i förskoleverksamheten.

Olika teorier kring reflekterande tänkande och barns lärande presenteras i forskningsbakgrunden. De teorier som ligger till grund för undersökningen är Vygotskijs (1995, 2001) och Deweys (2004) tankar om barns lärande genom ett reflekterande tänkande. I forskningsbakgrunden tas ny forskning kring pedagogiskt drama upp, där det även nämns nya teorier och tankar om hur pedagogiskt drama och reflekterande tänkande främjar lärandet.

Resultatet visade att respondenterna var enade om att pedagogiskt drama är en viktig del i verksamheten, eftersom ett reflekterande tänkandet sker i anknytning till pedagogiskt drama. Den slutsats som dragits av denna undersökning är att respondenterna använder sig av metoder som går under begreppet pedagogiskt drama men utan att inse det. Respondenterna tycks veta vad pedagogiskt drama är på ett teoretiskt plan, men verkar inte vara medvetna om vad som ingår i begreppet rent praktiskt.

Under arbetets gång har vi lärt oss att inte ta för givet att alla förskolepedagoger vet vad olika begrepp betyder, särskilt inte pedagogiskt drama som är ett stort och vitt begrepp och innefattar många arbetsmetoder. Det har varit intressant att få höra och ta del av respondenternas svar, detta har gett oss en liten inblick i deras verksamhet samt en förståelse för att arbetet med pedagogiskt drama inte alltid är en självklarhet. Vi har även lärt oss att vara noggranna med att informera respondenter om hur intervjun går till, för att undvika

missförstånd och för att den intervjuade ska vara beredd på en ljudupptagning. Dock anser vi att vi har fått relevanta svar för undersökningen och har därigenom kommit fram till att valet av metod har fungerat bra för vår undersökning.

7 Referenser

- Aitken, V. Fraser, D. & Price, G. (2007) Negotiating the Spaces: Relational Pedagogy and Power in Drama Teaching. I L. Bresler & M. Macintyre Latta, *International Journal of Education & the Arts*. (14) s. 2-19.
- Annarella, L. A. (2000) *Theatre in the classroom – a creative way to teach and learn*. U.S Department of Education: Educational Resources Information Center (ERIC).
- Cheng, D. P-W. (2010) Exploring the tactfulness of implementing play in the classroom. I *Asia-Pacific journal of teacher education*. (2010) (1), s. 69-82.
- Csikszentmihályi, M. (1979) The concept of flow. I B. Sutton-Smith *Play and learning*. New York: Gardiner.
- Cockett, S. (1999) Evaluating Children's Learning in Drama in the Primary School. I *Westminster Studies in Education*. s.. 63-73.
- Courtney, R. (1988) *Recognizing Richard Courtney: Selected Writings on Drama and Education*. Markham, Ontario: Pembroke.
- Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, J. (2004) *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Fast, C. (2001) *Berätta! Inspiration och teknik*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Handal, G. (1996) Att stimulera till reflekterande praktik, om handledningens roll i utveckling av yrkeskunnande och yrkeskvalificering. I C. Brusling, & G. Strömqvist (red.), *Reflektion och praktik i läraryrket*. Lund: Studentlitteratur.
- Häger, B. (2007) *Intervjuteknik*. Stockholm: Liber.
- Hägglund, K. & Fredin, K. (1993) *Dramabok*. Stockholm: Liber.
- Lantz, A. (2007) *Intervjumethodik*. Lund: Studentlitteratur .
- Lindqvist, G. (1996) *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.

Läroplanen för förskolan Lpfö 98. (2006). Stockholm: Skolverket.

Moreau, H. & Wretman, S. (2000) *Portfolio i skolan – Struktur och uppbyggnad.* Stockholm: FortbildningsFörlaget.

Peter, M. (2005) *Drama: Aesthetic Pedagogy for Socially Challenged Children.* I ISEC 2005 Inclusion: Celebrating Diversity? Glasgow, Scotland: University of Strathclyde.

Rasmusson, V. & Erberth, B. (2008) *Undervisa i pedagogiskt drama.* Lund: Studentlitteratur.

Slade, P. (1954) *Child Drama.* London: University of London.

Sternudd Groth, M. (2000) *Dramapedagogik som demokratisk fostran* Uppsala universitet.

Vetenskapsrådet. (2002) *Forskningsetiska principer - inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vygotskij, L. S. (1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen.* Göteborg: Daidalos.

Vygotskij, L. S. (2001) *Tänkande och språk.* Göteborg: Daidalos.

Way, B. (1976) *Utveckling genom drama.* Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Elektroniska källor:

<http://www.ne.se/reflexion/1044706> 2009-11-30, 09:37.

[http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Utbildning/Forskola/Lagbestammelser-/](http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Utbildning/Forskola/Lagbestammelser/)

Publicerad: 2008-04-14, Senast ändrad: 2009-10-26, Hämtat 2010-03-17, 11:08.

8 Bilagor

Bilaga 1.

Intervjufrågor:

- 1 Hur ser du på det reflekterande arbetet inom pedagogiskt drama?
- 2 På vilket sätt anser du att man med hjälp av pedagogiskt drama kan främja barns lärande?
- 3 Hur använder ni pedagogiskt drama i verksamheten?
 - På vilket sätt utmanar ni barnens reflekterande tänkande?
- 4 På vilket sätt synliggör ni barnens reflektioner för barnen i gruppen?
 - Tror ni att det blir en djupare nivå på reflektionen om ni synliggör reflektionsprocessen för samtliga barn i gruppen?
- 5 Hur tolkar du läroplanens innehåll när det gäller pedagogiskt drama och reflekterande tänkande?
- 6 Vad anser ni är viktigast med aktiviteter i pedagogiskt drama, skapandet eller reflektionen?
 - Vad ser du för för/nackdelar med reflekterande tänkande i pedagogiskt drama?
- 7 Hur visar sig resultatet av reflektionen hos barnen?
- 8 Tror du att det är skillnad i arbetet med pedagogiskt drama vad gäller barn med svenska modersmål och barn med annat modersmål?

Bilaga 2

15:e december 2009 – Intervju nummer 3:

I: Så, hur länge har du varit förskollärare?

P3: Öh, jag blev färdig 1982 (I: mmm)... så får ni själva räkna (I: ja, haha) haha (I: 27 år ungefär) typ, ja.

I: Öhm, hur ser du på det reflekterande arbetet inom pedagogiskt drama?

P3: Ja men, alltså jag måste ju tänka lite (I: ja). Det här är ju liksom (I: haha) öh, ja, öh pedagogiskt drama använder vi oss av och har gjort i många år (I: mmm) öh... (paus)... alltså det handlar ju om att få barnen att reflektera över det dom har varit med om (I: mmm) fundera över vad det är dom sysslar med och sätter ord på det och kanske ja, kommer på nya tankar, nya idéer (I: mmm) eh så som man gör med allt annat reflekterande arbete (I: mmm) inte bara inom drama utan över, över huvudtaget (I: mmm) när man eh dokumenterar saker och sen ber barnen själv sätta ord på det för att bekräfta sina egna tankar eller få nya infall och nya idéer (I: mmm) ja.

I: På vilket sätt anser du att man med hjälp av pedagogiskt drama kan främja barns lärande?

P3: A, det är ungefär samma svar på denna fråga (I: jo många av frågorna är...) ja (I: ganska likartade och går in i vart annat) ja (I: men det är ju så det är med ämnet) ja precis... ja men just att få dom att tänka efter (I: mmm) vad det är dom håller på med egentligen och sätter ord på sitt lä, eget lärande (I: mmm) kunna se det (I: mmm) mmm.

I: Eh, hur använder ni pedagogiskt drama i verksamheten?

P3: Öhh, ja du, det använder vi på flera olika sätt eh... vi eh... ofta när vi... om vi till exempel i år har satt i gång ett temaarbete om "Djur i vår natur" har vi kallat det. Då åkte vi (I: mmm) först till Skånes Djurpark som upplevelse, sen har vi ju eh lekt djuren, vi har eh... ja varit alla dom olika djuren, vi har använt handdockor (I: mmm) som har kommit på besök och vi har... öh... ja vi har gjort hela upplevelsen med lek så att säga (I: mmm). Så kan vi använda det, vi kan använda det som vi gör, hela vår julkalender... är uppbyggt på drama